

УДК 739.2

С.Т. Триколенко, кандидат мистецтвознавства, старший викладач

E-mail: baronessainred@gothic.com.ua

Національний авіаційний університет

пр. Космонавта Комарова, 1, м. Київ, 03680, Україна

НЕСКІНЧЕННИЙ РУХ ЖИТТЯ, ВТІЛЕНИЙ У ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБАХ ЮРІЯ ПЛЕХАНОВА

У статті розглядається творчість українського ювеліра Юрія Плеханова, який працює з різноманітними мінералами, створюючи оригінальні, художньо довершені вироби. Юрій, здобувши геологічну освіту, засвоїв різні типи огранки каменів, забезпечивши собі, таким чином, потрібну для втілення творчих ідей матеріальну базу, незалежну від наявних у продажу матеріалів. Він має можливість досконало слідувати своїм ескізам, створюючи потрібні форми мінералів. Пошук композиції виробу базується на спогляданні природних мотивів – тварин, рослин, пейзажів; а також авторського осмислення нескінченного руху Всесвіту й оновлення життя.

Ключові слова: ювелірне мистецтво, геологія, мінерали, камені, композиція, огранка.

Сучасне ювелірне мистецтво вражає своєю багатогранністю та змістовною насиченістю. На відміну від великих компаній, що спеціалізуються на тиражуванні типових прикрас, самостійні майстри-ювеліри працюють з різноманітними матеріалами, створюють оригінальні, складні художні форми. На сучасному етапі розвитку актуальності набуває вже не принцип розподілу на «коштовне/некоштовне», а принцип розподілу на «авторське/масове». Зокрема, для великих ювелірних компаній характерний потік однотипних виробів, цінність яких зумовлена лише вартістю матеріалів [4]. Індивідуальність виробу, його художня самодостатність; іноді складна, іноді – максимально спрощена композиція; авторське трактування сюжету – такі основні характеристики роботи самостійних ювелірів. У цій статті розглядається творчість київського ювеліра Юрія Плеханова, який, маючи освіту геолога, сам працює над огранкою каменів та розробляє цікаві, емоційно насичені вироби, ґрунтуючись на власноруч оброблених матеріалах.

Надання мінералам певної форми для ювелірних виробів відоме здавна: проста підгонка розміру й шліфування, а також різьблення по каменю помітні в давньоєгипетських прикрасах. Згодом була винайдена технологічно складніша огранка, яка давала можли-

вість підкреслити блиск коштовних каменів. Перші спроби огранки зустрічаються у зразках XIV століття – європейські майстри намагалися надати каменям більшої прозорості, вирівнюють бокові поверхні кристалів і, відповідно, загострюють верхівки. Такі мінерали отримали назву «гострий камінь». У XVI столітті процес огранки значно вдосконалився, а готові вироби стали витонченішими. Наприкінці XVI – на початку XVII століття в Парижі було розроблено діамантову огранку, яка швидко набула розповсюдження Європою. З'явилися спеціальні посібники, за якими не лише професійні майстри, а й усі бажаючі могли самостійно освоїти огранку і зробити необхідне обладнання. За словами відомого американського гемолога Дж. Сінкенкеса «Обробка каменів любителями не нова: ще у XVIII столітті випускалися докладні інструкції та навіть обладнання для тих, кого цікавила ця справа» [1]. У 1919 р. Марсель Толковський за допомогою математичних формул розробив ідеальну форму огранки діамантів, опублікувавши результати свого дослідження у книзі «Дизайн діамантів: дослідження відображення та переломлення світла в діамантах» [2]. Ця праця спричинила справжній вибух у мистецтві гранування, продукти якого нині домінують у ювелірній галузі.

За словами Юрія, він ніколи не думав займатися ювелірною справою. Ще з дитинства його завжди захоплювали камені: за першої можливості він приносив додому шматочки щебілки, морську й річкову гальку, просто камені, які чимось сподобалися. Тому обрання професії для нього було визначене заздалегідь – він став геологом. Проте ще в інституті, захопившись колекціонуванням мінералів, він намагався самостійно обробляти самоцвіти. Тоді роздобути інформацію з обробки каменю було практично неможливо. Єдине професійне видання «Руководство по обработке драгоценных и поделочных камней» Дж. Сінкенкеса він придбав на всяк випадок у двох екземплярах. Саме ця книга надихнула Юрія на виготовлення його першого каменеобробного станка. Згодом він виготовив їх близько 15–20, кожен раз удосконалюючи. По завершенню інституту, вже працюючи за фахом геолога, він добре обробляв камені й метали (щоправда, поки лише мідь та алюміній). Проте на початку 90-х, коли вітчизняні геологи перестали бути затребуваними, йому довелося вийти на професійний рівень. І саме тоді він періодично виготовляв ювелірні вироби, проте засвоєні з літературних джерел способи не задовольняли й не надихали майстра. Вже у 2004–2005 роках він засвоїв лиття за

допомогою модельного воску. Це видозмінило ювелірний почерк Юрія, дало можливість втілити багато творчих задумів. Тут знадобилося пригадати захоплення рисунком, живописом та скульптурою: вміння організувати художню композицію та навикі ліпки з глини значно спростили роботу з воском. Послугуючись чималим досвідом обробки мінералів, Юрій нині може втілювати будь-які вироби, не обмежуючись готовими формами наявних у продажу оброблених самоцвітів [3]. Завдяки самоосвіті й постійній практиці він створює не лише оригінальні художні форми прикрас, а й самостійно обробляє для них камені. Варто зазначити, що підбір матеріалів потрібної форми для ювелірних виробів є ключовою складовою гармонійного втілення художнього задуму. Часто форма, кольорове забарвлення, структура й фактура мінералу зумовлює плин художньої концепції, спрямовуючи майстра до певного образу. Юрій підбирає колорит каменів для вже сформованої ідеї, надаючи їм потрібну форму самостійно. Він готує матеріали для створених ескізів, досконало слідуючи своїм задумам.

Свої вироби Плеханов розглядає як скульптурні зображення живих істот, які постійно перебувають у русі. Цей рух не явний, він прихований, проте завжди наявний. Він називає це миттєвими знімками фрагментів нескінченного еволюційного вихору вигаданих ним форм. Іноді майстру здається, що вони існують поза його свідомістю, і він просто вибирає ті, які йому найбільш імпонують. Дуже часто він забуває зробити ескізи цих «сутностей», втрачаючи їх назавжди. Але митець має чимало ще не втілених замальовок, які прагне використати в роботі. Робота геолога розвинула вміння бачити не лише завершений мінерал, а й пізнавати його еволюцію, розкривати художні особливості кристалів. Грануючи камінь, майстер підбирає найхарактернішу форму, яка найповніше демонструватиме його природну красу. Підбір металу та подальше виготовлення оправ ґрунтується на втіленні певної філософсько-художньої концепції. Проводячи паралелі між елементами світобудови, Юрій знаходить тонкі нитки взаємодії рослинного, тваринного, людського світу й літосфери – непорушної основи, яка живе своїм життям та береже згадку про найдавні-

ші етапи існування Землі. Природні камені втілюють мініатюрну модель планети: процеси, внаслідок яких вони утворилися, мінерали, якими вони складені, історія їх знаходження – все це висвітлює еволюцію певної території від початку формування її поверхні і аж до сучасних геологічних експедицій. Порівнюючи мінерали з живими істотами, ювелір розвиває ідею єдності Всесвіту, яку передає художньою мовою.

Розглядаючи конкретні вироби Юрія Плеханова, варто зупинитися на гарнітурі «Водний світ» (рис. 1), яку складають сережки, кулон та перстень. Насичений блакитний колір бірюзи ефектно підкреслений білим блиском срібла: поєднання цих двох матеріалів за своєю колористичною гамою нагадує морські хвилі, вкриті гребенями білосніжної піни. Форми каменів заокруглені, їхні розміри порівняно невеликі. Оправа в цих виробах виступає повноцінним елементом композиції – вона не лише утримує вставки, а й формує візуальний ряд. Вигнуті срібні лінії мають нерівномірну товщину й частково вкриті зернистою фактурою, це ще сильніше нагадує поверхню води. Структура оправ здається кінетичною: вони ніби перетікають, рухаються, переливаючись на сонці. Оригінальна форма кріплення сережок візуально сприймається, як тоненький срібний потік, що впадає в бурхливе бірюзове море.

Гарнітур «Народження метелика» (рис. 2) так само складений сережками, кулоном та перснем. Проте художній задум зовсім інший, і відповідно підібрана колористична гамма і матеріали: золото, аметисти, діаманти. Форми всіх елементів гарнітури є стилізованою реплікою коконів, з яких виходить метелик. Юрій передав витончені, тендітні крильця, що поступово виринають із золотої оболонки. Як і у попередньо розглянутому гарнітурі, тут оправ також є насиченим змістовним елементом: аметисти сприймаються, мов верхня частина тіла; натомість золоті лінії – як крильця. Діаманти додають асоціативного ряду: вони нагадують водночас і орнаменти на крильцях, і росу, застиглу на поверхні кокона.

«Кембрійський вибух» (рис. 3) – срібний гарнітур з лазуритовими вставками та дрібним сапфіровим декором. Як і попередні, він складається з кулона, персня та сережок. Масштабні

оправи пропорційно крупніші за овальні лазуритові вставки; їхнє значення для візуального сприйняття навіть сильніше, ніж кольоровий акцент вставок. Форми оправ стилізовано подають представників кембрійської фауни, водночас вони нагадують сучасних океанічних мешканців – восьминогів, морських зірок. Лінії оправ закручені докола вставок, утворюючи ілюзію безкінечного руху. Їхні щупальця охоплюють сині кабошони, підтримуючи їх та поглинаючи водночас. Така взаємодія нагадує загальний принцип існування живих істот: народження, поглинання інших форм життя заради власного існування, та продовження роду. Лазуритові вставки можна трактувати і як личинки, яких дбайливо переносять у щупальцях дорослі особини. Відразу ж посилюється асоціація з деякими видами восьминогів, які утримують яйця у щупальцях аж до появи потомства. Крихітні топази, якими оздоблені оправы, асоціюються з присосками. Проте, якщо повертатися до авторської назви гарнітури, можна провести аналогію з кнідаріями та вторинноротими, які мають подібні форми. Ідеальні гладкі поверхні лазуритів з їх складним забарвленням немов втілили колір морської безодні, яка колись була домівкою прадавніх істот.

Гарнітур «Орхідея» (рис. 4) має суворішу геометричну структуру: крупні вставки огранених сірватих раухтопазів утримують пропорційно невеликі срібні оправы сережок та персня; у браслеті, хоч срібний елемент значно крупніший за вставку, саме раухтопаз сприймається наймасштабнішим елементом. Юрій зосередив основні змістовні й візуальні акценти саме на каменях, втіливши таким чином бачення квітки орхідеї, як ідеальної геометричної форми. У всіх складових гарнітури присутня певна техногенність: орхідея сприймається глядачем, як природний об'єкт у штучному середовищі. Відсутність сталих кордонів між природним і людським світом стала одною з актуальних ідей в усіх сферах сучасного мистецтва, зокрема, ювелірного.

Саме взаємодія людського і природного середовища стала основною думкою гарнітури «Час людей (антропогенний фактор)» (рис. 5). Крупні, виготовлені із золота й декоровані діамантами амоніти частково перекиваються суво-

Рисунок 1. Гарнітур «Водний світ»

Рисунок 3. Гарнітур «Кембрійський вибух»

Рисунок 2. Гарнітур «Народження метелика»

Рисунок 4. Гарнітур «Орхідея»

Рисунок 5. Гарнітур «Час людей (антропогенний фактор)»

рими геометричними сходами, які, хоч і є майже плоскими, ілюзорно сприймаються об'ємно. У цій концепції величезне значення має освітлення: воно формує напрямки руху сходами – вгору чи вниз. Крупні огранені краплевидні берили виступають своєрідним переходом між світом людей та світом природи. Залежно від напрямку руху сходами можна філософськи трактувати задум у цілком протилежних напрямках: людство рухається нагору, відриваючись від природи і руйнуючи її внаслідок своєї життєдіяльності; або ж навпаки – рух вгору символізує єднання зі світом, де найвищим щастям є досягнення гармонії з усіма складовими

навколишнього середовища. Рух донизу можна розцінювати і як безкінечне викачування ресурсів з надр планети, і як повернення до землі з висотного міста. Округлі силуети виробів здаються замкненим кільцем – адже рух Всесвіту є нескінченним; рано чи пізно цивілізація відривається від природи, але потім повертається до неї, щоб потім знову відірватися. Саме рух є основним лейтмотивом гарнітуру.

Подані приклади свідчать про непересічне художнє бачення ювеліра, його вміння передати природу з її мінливими та швидкоплинними сюжетами. Коштовні камені і метали втілюють безкінечний потік життя, рух часу і Всесвіту.

Звернення до прадавніх мотивів історії Землі відображає багаторічний геологічний досвід, а також прагнення продемонструвати красу земних надр, їх нескінченні таємниці. Творчий пошук майстра сягає глибин світобудови, розкриваючи взаємодію здобутків людської цивілізації та природного світу. Мистецтво гранування дає можливість створити потрібні форми каменів, які втілять художній задум – ескіз оживає у вишукану коштовність, що вражає своєю досконалістю та своєрідністю. У планах на майбутнє Юрія – участь у тематичних виставках у країнах Європи та втілення решти своїх ідей, які очікують свого часу.

Використані джерела

1. Синкенкес Д. Руководство по обработке драгоценных и поделочных камней : монография. Москва : Мир, 1989. 432 с. – URL: geokniga.ru/rukovodstvo-po-obrabotke-dragocennyh-i-podelochnyh-kamney-sinkenkes-dzh-1989.djvu.
2. Tolkowsky M. Diamond Design: A Study of the Reflection and Refraction of Light in a Diamond / Marcel Tolkowsky. – London: E & F.N. Spon, Ltd., 1919. – 104 p.
3. Плеханов Ю. Интерв'ю від 30.06.2019, записано Триколенко С.
4. Триколенко С. Новітнє ювелірне мистецтво: нові художні мови, техніки, матеріали, принципи поєднання. Народознавчі зошити. 2018. № 3 (141). С. 726–730.

УДК 739.2

С.Т. Триколенко, кандидат искусствоведения, старший преподаватель
E-mail: baronessainred@gothic.com.ua
Национальный авиационный университет,
пр. Космонавта Комарова, 1, Киев, 03058, Украина

*Бесконечное движение жизни,
воплощенное в ювелирных изделиях Юрия Плеханова*

В статье рассматривается творчество украинского ювелира Юрия Плеханова, который работает с различными минералами, создавая оригинальные, художественно совершенные изделия. Юрий, имея геологическое образование, освоил различные типы огранки камней, обеспечив себе, таким образом, нужную материальную базу, независимую от имеющихся в продаже материалов. Он может досконально следовать своим эскизам, создавая необходимые формы минералов. Поиск композиции изделия основывается на созерцании природных мотивов – животных, растений, пейзажей; а также авторском осмыслении бесконечного движения Вселенной и обновления жизни.

Ключевые слова: ювелирное искусство, геология, минералы, камни, композиция, огранка.

References

1. Sinkenkes D. Guide to the precious and ornamental stones processing: monograph. Moscow: Mir, 1989.432 p. – URL: geoknigarukovodstvopobrabotkedragocennyhipodelochnyh-kamneysinkenkesdzh1989.djvu
2. Tolkowsky M. Diamond Design: A Study of the Reflection and Refraction of Light in a Diamond / Marcel Tolkowsky. – London: E & F.N. Spon, Ltd., 1919. – 104 p.
3. Yu. Plekhanov Interview dated 30.06.2019, recorded by Trycolenko S.
4. Trykolenko S. Modern jewelry: new artistic styles, techniques, materials, principles of combination. Ethnographic notebooks. 2018. No. 3 (141). P. 726–730.

UDC 739.2

Trykolenko S., PhD, Senior Lecturer
E-mail: baronessainred@gothic.com.ua
National Aviation University,
1 Kosmonavtat Komarov Ave., Kyiv, 03058, Ukraine

*Nfinite movement of life included
in Yuriy Plekhanov jewelry*

The article deals with the creativity of the Ukrainian jeweler Yuri Plekhanov, who works with various minerals, creating original, artistically finished products. Having geological education, Yuri mastered various types of stone cutting, providing himself with the necessary material base, independent of commercially available materials. He has the ability to perfectly follow his sketches, creating the right forms of minerals. The search for the composition of the product is based on consideration of natural motives – animals, plants, landscapes; as well as the author's comprehension of the infinite movement of the universe and the renewal of life..

Key words: jewelry, geology, minerals, stones, composition, cut.